

О. П. Божко

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри права та соціальних технологій

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини

ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”»

м. Миколаїв, Україна

МОВНА КУЛЬТУРА ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ)

Анотація. У статті розглянуто особливості мовлення регіональних інтернет-видань (на прикладі газет «Рідне Прибужжя» і «Миколаївська правда»). Представлено комплексний аналіз мовних помилок на правописному, лексичному й граматичному рівнях. Виявлено типові помилки й установлено, що основними причинами появи аномативів у медіатекстах є такі, як поверхове знання сучасної української мови (зокрема останніх змін в її правописі) і вплив російської мови.

Ключові слова: електронна комунікація, інтернет-видання, медіатекст, мовна культура, мовна норма, аноматив.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Нині триває потужна інформатизація суспільства з використанням усіх медіаресурсів. На цьому тлі спостерігаємо зростання впливу на соціум інтернету, який зумовив трансформацію періодичних видань. Одні з них, крім колись традиційної друкованої форми, існують тепер і в електронній, забезпечуючи вільний доступ до інформації. Інші ж оперативно зорієнтували контент виключно на інтерактивне спілкування з читачем. «Через надшвидкі темпи виходу новин в електронній комунікації редактори не завжди приділяють належну увагу мовній культурі журналістських матеріалів» [4, с. 254].

Цілком зрозуміло, що в умовах збільшення обсягу інформаційних потоків електронної комунікації рівень культури мовного оформлення регіональних медіатекстів лишається неналежним. Така заувага є справедливою також для нечисельних україномовних інтернет-видань Миколаївщини. Стан занепаду мовної культури в текстах вітчизняних ЗМІ викликає занепокоєння багатьох мовознавців, науковців із соціальних комунікацій і компетентних практиків медіагалузі. З огляду на це моніторинг, фіксування й аналіз порушень мовних норм в електронній комунікації (також регіонального рівня) на нинішньому етапі її розвитку є на часі, що й визначає актуальність нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Мова преси неодноразово ставала об'єктом студій. Ґрунтовні наукові праці другої половини минулого століття, в яких сформовано й розвинуто нормативно-стилістичний і функційно-стилістичний підходи до вивчення мови ЗМІ і визначено типологічні особливості мовних помилок, не втратили своєї значущості й нині (М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, А. Капелюшний, А. Коваль, А. Мамалига, М. Пилинський, О. Пономарів, О. Сербенська, В. Русанівський). Але українська мова ЗМІ стрімко еволюціонує. З одного боку, у ХХІ ст. вона очищується від шаблонів і офіціозу, активізує питомі елементи, живиться діалектною лексикою, відмовляється від штучних зразків, тотально привнесених у ХХ ст. російською мовою, на всіх мовних рівнях, напрацьовує й удосконалює терміносистему, збільшує інформаційну ємність, з іншого – активно (надто) запозичує іншомовні слова (переважно американізм) й розвиває стилістичні кордони. У намаганні ж досягти якомога більшої діалогічності з масовим читачем/глядачем автори медіатекстів лібералізують мовні норми. Тому вчені Т. Бондаренко, Л. Боярська, М. Гінзбург, І. Залінська, В. Зевако, Н. Зикун, А. Капелюшний, І. Мариненко, А. Нечипоренко, З. Партико, О. Пономарів, Н. Шульська, М. Яцимірська та інші висвітлюють різні аспекти культури української мови на сучасному етапі її розвитку, також у текстах ЗМІ (переважно друкованих).

Мета статті – проаналізувати виявлені аномативи різних мовних рівнів у текстах інтернет-видань «Миколаївська правда» і «Рідне Прибужжя», визначити найбільш типові серед них, з'ясувати можливий вплив їх на формування культури мовлення читачів.

Виклад основного матеріалу дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів. Автори аналізованих медіатекстів найчастіше порушують такі норми: 1) правописні (орфографічні й пунктуаційні); 2) лексичні; 3) граматичні. Далі розглянемо їх більш детально.

1. Порушення правописних норм. Помилки цієї групи є найменш чисельними (7%). Це пов'язано, по-перше, з тим, що у видання «Рідне Прибужжя» за попередні роки вже сформувався позитивний українськомовний імідж і редакція газети намагається його підтримувати й тепер, по-друге, з природою власне правописних норм (вони чітко виписані й закріплені), по-третє, з консервативністю правописних норм (порівняно, наприклад, із лексичними), які тривалий час лишались незмінними. Тому не випадково орфографічні помилки «оновились» і тепер в основному пов'язані з правилами, що в останній редакції українського правопису 2019 р. зазнали змін:

– *прес-група УСБУ в Миколаївській області; повідомляє прес-служба прокуратури; прес-анонс соціального конкурсу; під час прес-конференції в Укрінформ* (замість **пресгрупа, пресслужба, пресанонс, пресконференція** відповідно до § 35, п. 4.2 [3]);

– *проект договору; у проекті визначено рівні потужності; проект будівництва* (замість **проект** відповідно до § 126 [3]);

– *офіційна сторінка у Фейсбуці* (замість **фейсбуці**, оскільки слово вжито без видового поняття) відповідно до § 54 п. 7 [3].

– *віце-губернатор привітав; інтерв'ю з екс-чемпіонка* (замість **віцегубернатор, ексчемпіонка** відповідно до § 35, п. 4.4 [3]).

Щодо пунктуаційних помилок, то переважну кількість із них (90%) зафіксовано в матеріалах «Миколаївської правди». Причому серед анормативних синтаксичних конструкцій 42% становлять такі, що містять «стихийно», необгрунтовано вжиті розділові знаки. Це свідчить про незадовільну правописну компетентність дописувачів медіатекстів. Сказане проілюструємо такими прикладами (подаємо в газетній редакції): *Тоді патріоти не допустили захоплення, проросійськими елементами, Миколаївської ОДА. Уночі від під'їзду будинку № 1 по вул. Дніпровська у м. Первомайськ, викрадено автомобіль. По приїзду, піротехніками класифіковані знахідки, як артилерійські снаряди калібром 76 мм.*

На рівні простого речення пунктуаційні помилки в основному пов'язані з такими ускладнювальними компонентами речень: 1) дієприслівникові звороти (*Оцінюючи економічний ефект довгострокової експлуатації слід зазначити, що...; Провівши ряд розшукових заходів оперуповноважені кримінальної поліції встановили ...*); 2) відокремлені додатки зі словами *крім, за винятком*: *Крім під'їзду продезінфіковано 10 км дорожнього покриття*; 3) вставні слова (*Таким чином Гренландія стала першою територією у світі, що повністю поборолла інфекцію; За висновком судово-економічної експертизи сума ... збитків становить 2 млн гривень*). Крім того, у 4% речень розділовий знак замінено іншим – ненормативним: *Пройшов усі щаблі оперативної роботи – від оператора реакторного відділення до старшого начальника зміни енергоблока.* У такому реченні з узагальнювальним словом і однорідними членами замість тире варто вжити двокрапку.

У складних реченнях (у 84%) помилконезбезпечним місцем стали складні речення з однією/кількома підрядними частинами. Саме в них зафіксовано відсутність необхідних ком: *... зазначив, що, якщо призовники 18–19 років матимуть бажання пройти військову службу в такому віці їх приймуть... Ми можемо говорити, що все, що посіяно має відновити вегетацію.*

2. Порушення лексичних норм. Однією з найбільш частотних помилок цієї групи є хибне вживання *даний* замість вказівного займенника *цей*: *Даний клатоть землі є частиною балки Криничної. Слідчі в даному районі спрацювали професійно.* Також потребують редагування речення, в яких функціонує прикметник *подібний* у значенні вказівного займенника *такий*: *Це далеко не поодинокий випадок подібного розподілу землі в Софіївській сільській раді. Подібна поведінка сусідки здивувала.* Неприйнятним є в медіатекстах словосполучення у *подібному випадку*, кальковане з російської: *У подібному випадку зберігайте всі документи навіть після погашення позики. (У такому разі зберігайте...). У подібному випадку вам не зможуть нарахувати пенсію. (У такому разі вам...).* Крім того, зазначаємо змішування семантики слова *відтак* із лексемами *отже, а тому*: *Судовий процес затягується, відтак рішення суду досі немає.* Автори аналізованих текстів не взяли до уваги, що *відтак* передає темпоральне значення, послідовність подій: **потім, після того.**

Шпальти інтернет-видань рясніють анормативом *займатися* в таких контекстах: *займався адміністративною діяльністю (працював на посаді); займався розслідуванням (розслідував); займався дорученнями директора (виконував доручення); займався складними справами (брався за складні справи).* Основне значення цього дієслова – *спалахувати*. У переносному ж значенні *займатися* є слухним лише тоді, коли йдеться про хобі, зацікавлення: *займатися спортом.*

В українській мові спостерігаємо тенденцію до уникнення вислову *точка зору*. Його заміну питомо українським *погляд* вважаємо цілком природною. Але журналісти регіональних інтернет-газет досі надають

перевагу калькованому словосполученню: з **економічної точки зору, з точки зору безпеки** й под. Така сама ситуація з лексемою-калькою **таким чином** у різних значеннях: *Доля розпорядилася таким чином, що закинула її на Дніпропетровщину. (...так) Таким чином, трударі опинилися поза списком на приватизацію землі. (Отже). Лишається проблемним вживання прикметника **чинний** («такий, що має юридичну силу»), замість нього натрапляємо на невластивий українській дієприкметник **діючий: у рамках діючої ліцензії; згідно з діючим законодавством**. Нехтують автори й лексемою **наголошувати** («привернути увагу слухача»), натомість пропонують неактуальне нині **підкреслювати**: *Одразу підкреслимо, що...; Керівник Миколаєва підкреслив, що це один з найважливіших проєктів останніх років*. У публіцистів Миколаївщини не набуло належного поширення багатозначне дієслово **становити** («бути», «бути складником чогось» або «виражати якусь кількість»), значення якого вони передають калькою «складати»: *Для атомних станцій у 2014 р. тариф складав 28,25 коп за кВт.год. Інформаційні технології не складають небезпеки...* Як неправомірне кваліфікуємо вживання відносного займенника **котрий** у ролі сполучного слова в складнопідрядних реченнях: *Ми попросили сільського голову Сергія Лозового прокоментувати конфліктну ситуацію, котра викликає неабияку соціальну напругу на селі*. Краще *яка, що*, адже в тексті не йдеться про порядок предметів.*

До лексичних помилок зараховуємо випадки «надмірного» слововживання: стилістично невмотивований плеоназм, тавтологію, багатослів'я. Як-от: *На сьогоднішній день (нині, сьогодні) питання не вирішено. Чому ж спостерігається таке довготривале (тривале) зволікання у досить легкій кримінальній справі? Між членами родини складні взаємостосунки (стосунки, взаємини). Моя особиста (моя) позиція, як голови Миколаївської облдержадміністрації, дуже проста*.

Серед лексичних аномативів виділяємо групу слів-росіянізмів, якими послуговуються переважно журналісти «Миколаївської правди»: *Пасха в умовах карантину (Великдень). Захід «Пасхальні цікавинки» (Великодні). Слідкуйте за офіційною сторінкою в Фейсбуці (стежте). Сільради були перетворені на пусте місце (порожнє). Ціль у нас одна – зберегти країну (Мета). Протиенідемічні заходи в районі продовжуються (тривають). Керівництво ОДА до сих пір не надало відповіді на звернення громадських організацій (досі). Тим паче, що у підприємства налічується великий борг*.

3. Порушення граматичних норм. В обох виданнях найбільш частотними (26%) є аномативи, пов'язані з хибним вживанням іменника – суб'єкта дії в орудному відмінку. Порушення виявлено в реченнях двох видів:

– з головним членом у формі безособової форми дієслова (на *-но, -то*):

За 30 років експлуатації енергоблоком № 1 було вироблено 173267 млн. кВт.год електроенергії (енергоблок виробив). Урядом України введено карантин (Уряд України ввів...). Головним управлінням ДПС у Миколаївській області забезпечено позитивну динаміку надходження військового збору до бюджету (Головне управління ...забезпечило...);

– у реченнях зі зворотними дієсловами на *-ся* недоконаного виду: *Під'їзди востаннє освітлювалися ЖЕКом минулого року (ЖЕК освітлював...). Для дезінфекції бригадою використовується спеціальна суміш (бригада використовує). С. Смерчинський вважав такі конструкції не властивими українській мові і зазначав, що «абсолютно неможливий і невластивий тут <...> орудний відмінок дієвої особи» [2, с. 25]. Таку саму думку висловлюють сучасні провідні фахівці-граматисти. Зокрема, М. Гінзбург наголошує, що це суміш двох кальок із польської та російської мов (*в статъе рассматриваются, автором делаются выводы ...*) [1, с. 38, 43].*

Потребують редакторського втручання речення, в яких іменники на позначення результату вжито як такі, що позначають процес (тобто замість віддієслівних іменників на *-ення*): *...заява про надання дозволу на розробку проєкту землеустрою (розроблення). Газета порушувала тему масових вирубок лісових насаджень на території Прибузької сільської ради (вирублення). Акт прийому-передачі складено з порушеннями (Акт приймання-передавання...).*

Фіксуємо відхилення від норми у творенні форм дієслів наказового способу: 1) із вживанням калькованого **давайте**: *Давайте разом поширювати історії успішних бізнес-проєктів в Україні! (Поширюймо); 2) із вживанням дієслів у формі майбутнього часу: Замислимося на хвилику: 125 мільйонів гривень боргу! (Замислімося). Зробимо правильні висновки, щоб... (Зробімо).*

Окрему помилконебезпечну групу становлять іменники з неправильно визначеною категорією роду: *Вихователька різко зірвала скотч з рота дитини, заподіявши їй страшну біль (страшний біль). Під ВАР (Всеукраїнської аграрною радою) діє структура по продажі добрив (з продажу). Будівництво першого верфю в Миколаєві розпочато у 1787 році (першої верфі). Річі – найзаслуженіша службова собака в центрі (службовий собака).*

Поодинокими є помилки в закінченнях іменників: 1) у кличному відмінку: *Ігорє Вікторовичу*, *сплила половина відведеного ліцензійного строку*. (*Ігорю*); 2) чоловічого роду в родовому відмінку: *Попросили закрити судову справу через відсутність предмету спору (предмета)*, а також випадки нехтування закінченням *-ові (-еві, -сві)* в іменниках чоловічого роду, ужитих у давальному відмінку: *Юридична фірма ОМП висловила недовіру керівництву ВАР, зокрема Андрію Дикуну та його заступнику Михайлу Соколову*. (*Андрієві, заступникові Михайлу / заступнику Михайлові*).

І лише для інтернет-видання «Миколаївська правда» є чисельним (32%) неправомірне вживання прийменників: *по прибуттю (після прибуття, прибувши)*; *проїзд по місту (містом)*; *при перевірці з'ясувалося, що ... (під час перевірки)*; *у ході рейду в с. Себіне (під час рейду)*; *у 2019 році (2019 року)*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, як засвідчило дослідження, мова електронної комунікації поступово засвоює норми сучасної української мови. Цей процес уповільнюється через орієнтування ЗМІ на застарілі російські мовні взірці й незначну україномовну компетентність журналістів і редакторів (особливо це дається взнаки в інтернет-газеті «Миколаївська правда»). Зважаючи на істотний вплив мови газет на культуру мовлення читачів, наголошуємо на необхідності моніторингу регіональних медіатекстів й аналізу їхньої якості. Перспективу досліджень вбачаємо в більш детальному вивченні помилкобезпечних місць на кожному з мовних рівнів і виробленні відповідних рекомендацій для редакторів інтернет-видань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гінзбург М. Класифікація значень ся-дієслів в українських текстах. *Стиль і текст*. 2015. Вип. 16. С. 34–47.
2. Смеречинський С. Нариси з української синтаксис у зв'язку з фразеологією та стилістикою. Харків. 1932. Мюнхен : Український вільний університет, 1990. 263 с.
3. Український правопис / АН України. Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; н-т укр. мови. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>. (дата звернення: 10.04.2020).
4. Шульська Н. Редакторська культура сучасного медіатексту: лексичні анормативи. *Теоретична і дидактична філологія*. 2018. Вип. 28. С. 253–260. (Серія «Філологія»).

Е. П. Божко. Языковая культура электронной коммуникации (на примере региональных интернет-изданий). – Стаття.

Анотація. В статті розглянуті особливості мови регіональних інтернет-видань (на прикладі газет «Рідне Прибузьжя» і «Миколаївська правда»). Представлений комплексний аналіз мовних помилок на рівнях правописання, лексики і граматики. Виявлені типові помилки, встановлено, що основними причинами появи анормативів в медіатекстах є поверхневе знання сучасного українського мови (особливо останніх змін у правописі) і вплив російської мови.

Ключевые слова: електронна комунікація, інтернет-видання, медіатекст, мовна культура, мовна норма, анорматив.

O. Bozhko. Language culture of electronic communication (on the example of regional internet publications). – Article.

Summary. The article deals with the peculiarities of speech of regional Internet editions (on the example of the newspapers “Ridne Prybuzhzhya” and “Mykolaiivska Pravda”). The article presents a comprehensive analysis of linguistic errors at the following levels: orthographic, punctuational, lexical and grammatical. The article identifies common mistakes and finds that the main causes for the emergence of anormatives in media texts are superficial knowledge of modern Ukrainian (including recent changes in its spelling) and the influence of the Russian language.

Key words: electronic communication, online publications, media text, language culture, linguistic norm, anormative.